

ΕΙΝΑΙ Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ Ο ΙΔΡΥΤΗΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ;

● Του Ιωάννη Καραβιδόπουλου
Ομότιμου Καθηγητή Θεολογικής Σχολής ΑΠΘ

1. Ιησούς Χριστός ή Απόστολος Παύλος; Η σχετική προβληματική στην έρευνα

οιος είναι ο ιδρυτής του Χριστιανισμού, ο Ιησούς Χριστός ή ο Απόστολος Παύλος; Ένα τέτοιο ερώτημα, όσο και αν μας φαίνεται σήμερα με την ανάπτυξη της θεολογικής επιστήμης παράδοξο, συζητήθηκε ωστόσο στις αρχές του 20ού αιώνα στη Δύση, ιδιαίτερα στους κύκλους των Διαμαρτυρομένων, και ορισμένες μελέτες είδαν το φως της δημοσιότητας με τίτλους, όπως π. χ. «Ιησούς ή Παύλος;», «Από τον Ιησού στον Παύλο» ή και άλλους παρόμοιους. Μερικοί ερευνητές διατύπωσαν τότε την άποψη ότι πραγματικός ιδρυτής του Χριστιανισμού, ιδιαίτερα μέσα στον ελληνορωμαϊκό κόσμο, είναι ο Απόστολος Παύλος, ο οποίος τόσο υπό την επίδραση ανατολικών μυθικών παραστάσεων όσο και ελληνιστικών θρησκευτικών αντιλήψεων κατέστησε το κήρυγμα του Ιησού μια λυτρωτική θρησκεία οικουμενικών διαστάσεων, που εκτόπισε τις διάφορες άλλες μυστηριακές λατρείες.

Μια αντίρροπη τάση, βλέποντας το ιστορικά και ερμηνευτικά αβάσιμο της παραπάνω άποψης, κάτω από τη σημαία «πίσω στον Ιησού» ή την παρόμοια «Ιησούς - όχι Παύλος» αντέστρεψε τα πράγματα και οδήγησε σε άλλες υπερβολές, υπο-

τιμώντας τον ιστορικό ρόλο του έργου και της θεολογίας του Αποστόλου. Στην αντιστροφή αυτή συνέβαλε εν μέρει και ο επιστημονικός διάλογος Χριστιανισμού και Ιουδαϊσμού, κατά τον οποίο οι εκπρόσωποι του δευτέρου (ας αναφέρουμε για παράδειγμα τους Martin Buber, Leo Beack κ.ά.) είδαν τον Ιησού ως ένα μεγάλο Ιουδαίο προφήτη, όχι βεβαίως ως Μεσσία, ενώ τον Παύλο θεώρησαν ως ένα εξελληνισμένο Ιουδαίο, θύμα των αποκαλυπτικών μύθων και κύριο υπεύθυνο της αποξένωσης του Χριστιανισμού από τον Ιουδαϊσμό ή ακόμα και της αντι-ιουδαϊκής στάσης του Χριστιανισμού.

Σήμερα στην αρχή του 21ού αιώνα κάνοντας κανείς έναν απολογισμό των Παύλειων σπουδών μπορεί να διαπιστώσει ότι (α) το δίλημμα «Ιησούς ή Παύλος» δεν απασχολεί πλέον σοβαρά τους ερευνητές, οι οποίοι θεωρούν αυτονόητη προϋπόθεση της θεολογίας του Παύλου την ιστορική θεμελίωση της Εκκλησίας με τη σταύρωση και την ανάσταση του Ιησού Χριστού, (β) η προσέγγιση του Ιστορικού Ιησού και των απαρχών του Χριστιανισμού έχουν γίνει αντικείμενο σοβαρών μελετών που προέρχονται από ερευνητές διαφορετικών ομολογιακών κατευθύνσεων, και (γ) οι Παύλειες σπουδές έχουν διεθνώς γνωρίσει μεγάλη ανάπτυξη. Ιδιαίτερα στον Ελληνικό χώρο μετά τον Βα παγκόσμιο πόλεμο, στον μισό και πλέον αιώνα που πέρασε από τότε παρατηρήθηκε μια εκρηκτική αύξηση της σχετικής με τον Παύλο βιβλιογραφί-

ας - πράγμα που οφείλεται τόσο στο γεγονός ότι ο Απόστολος αυτός είναι ο ιδρυτής της Εκκλησίας της Κύπρου και του Ελληνικού κόσμου γενικότερα όσο και στο ότι από τον πλούτο των θεολογικών και ηθικών ιδεών των επιστολών του αντλούνται αφενός σε επιστημονικό επίπεδο θέματα διαφόρων εργασιών και αφετέρου σε πρακτικό επίπεδο απαντήσεις σε υπαρξιακά προβλήματα των ανθρώπων, ιδιαίτερα στα μεταπολεμικά χρόνια.

Αναρωτιέται κανείς: Πώς έφθασαν οι ερευνητές να θεωρήσουν κάποια στιγμή τον Παύλο ως ιδρυτή του Χριστιανισμού;

Το ερώτημα αυτό θα προσεγγίσουμε αναλύοντας με συντομία τα κυριότερα προβλήματα της κοινωνίας της εποχής του Παύλου και παρουσιάζοντας εν συνεχεία την Παύλεια απάντηση σ' αυτά, ώστε να γίνει κατανοητό γιατί μια σημαντική ιστορική μορφή με τεράστια συμβολή στον πολιτισμό και τη χριστιανική σκέψη εξιδανικεύτηκε μέχρι υπερβολής στην έρευνα των αρχών του προηγούμενου αιώνα.

2. Τα προβλήματα της κοινωνίας της εποχής του Αποστόλου Παύλου

Η ελληνορωμαϊκή κοινωνία του 1ου μ.Χ. αιώνα παρουσιάζει φαινόμενα κρίσης και παρακμής. Μετά την κατάρρευση της αρχαίας πόλης-κράτους ο άνθρωπος χάνει τη σιγουριά που είχε μέσα σ' αυτήν, αισθάνεται «ριγμένος» και χαμένος μέσα σ' έναν απέραντο κόσμο με οικουμενικές διαστάσεις και κοσμοπολίτικο χαρακτήρα, χωρίς ουσιαστικά στηρίγματα και χωρίς ικανοποιητικές λύσεις, με αβέβαιο το μέλλον και με το φάσμα του θανάτου να τον απειλεί καθημερινά. Οι λύσεις θεραπείας κινούνται γύρω από τρεις κυρίως άξονες: τη φιλοσοφία, τις Μυστηριακές θρησκείες και την Αυτοκρα-

τορική λατρεία (Εκτενή ανάλυση των πνευματικών προβλημάτων της Ελληνιστικής εποχής και των απαντήσεων του Παύλου μπορεί να βρει ο πιο απαιτητικός αναγνώστης στο βιβλίο του αείμνηστου Β. Στογιάννου, *Ελευθερία. Η περί ελευθερίας διδασκαλία του Απ. Παύλου και των πνευματικών ρευμάτων της εποχής του*, 1970).

1. Τα φιλοσοφικά ρεύματα της εποχής, ιδίως ο Στωικισμός, προσπαθούν να στρέψουν τον άνθρωπο στις δυνάμεις που έχει μέσα του και να τον αποσπάσουν από τα φοβερά εξωτερικά αδιέξοδα. Θέλουν να του δείξουν το δρόμο να απελευθερωθεί από τα κοινωνικά προβλήματα με τις δικές του δυνάμεις, οι οποίες όμως αποδεικνύονται τελικά ανεπαρκείς. Οι πολύ ωραίες περί ελευθερίας απόψεις των Στωικών έχουν ένα νοσηριακό χαρακτήρα και ικανοποιούν ίσως τα ευγενή πνεύματα, δεν πετυχαίνουν όμως να δρομολογήσουν τα ευρύτερα στρώματα προς το στόχο της υπέρβασης των οριακών καταστάσεων της ζωής και της απειλής του θανάτου.

2. Απομονωμένος από την κοινωνία ο άνθρωπος αναζητεί καταφύγιο στις Μυστηριακές θρησκείες με την ελπίδα ενός καλύτερου μέλλοντος είτε πριν από το τέλος της ζωής του είτε μετά από αυτό. Η αβεβαιότητα για την αποτελεσματικότητα της μύσής του τον οδηγεί στο να μνηθεί σε περισσότερες λατρείες, για να αποκτήσει πιο σίγουρα την ποθούμενη ελευθερία και λύτρωση. Η μύση όμως στις λατρείες των ελληνιστικών χρόνων, πολλές από τις οποίες είναι «εισαγόμενες» (κυρίως από την Αίγυπτο), δεν έχει τον συλλογικό και κοινωνικό χαρακτήρα που είχε κατά τους κλασικούς χρόνους στην Αρχαία Ελλάδα. Είναι περισσότερο ένα ατομικό γεγονός χωρίς ηθικές επιπτώσεις στην καθημερινή ζωή των μεμυημένων. Απουσιάζει δηλ. το στοιχείο της υπεύθυνης ηθικής συμπεριφοράς. Ο άνθρωπος μετά τη μύση δεν μεταμορφώνεται ηθικά και δεν εφοδιάζεται με τη δύναμη να αντιμετωπίσει τα προβλήματα της ζωής.

Ας λάβουμε υπόψη μας επίσης ότι οι οικονομικές απαιτήσεις της μύσης αποτελούσαν συχνά εμπόδιο για τους πολλούς. Ο λατίνος συγγραφέας Απουληϊός κατά τον Β' μ.Χ. αιώνα παραπονείται στο έργο του «Μεταμορφώσεις» για τα έξοδα της τελετής της μύσης στα μυστήρια της Ίοιδας.

3. Το βαθύτερο αίτημα των ανθρώπων για ειρήνη και ελευθερία επαγγέλθηκε να ικανοποιήσει ο αυτοκράτορας Αύγουστος (από το 31 π.Χ. ως το 14 μ.Χ., ακριβώς στα χρόνια της μεγάλης τομής της ανθρώπινης ιστορίας από τη γέννηση του Ιη-

σοῦ Χριστοῦ) με την Pax Romana και την επαναφορά των αρχαίων θεοτήτων με ενοποιό παράγοντα τη λατρεία του δικού του προσώπου ως Θεού. Μια τακτική που ακολούθησαν και οι διάδοχοί του. Τακτική που οι πρώτοι χριστιανοί αντιμετώπισαν με πνεύμα ελευθερίας

και ευθύνης: Δεν προσκύνησαν το «θηρίο» (για το οποίο γίνεται λόγος στην Αποκάλυψη) αλλά μόνο τον αληθινό Θεό, με τις γνωστές βέβαια συνέπειες στη χριστιανική ιστορία των πρώτων αιώνων.

3. Η συμβολή του Αποστόλου Παύλου

Ο Απ. Παῦλος ευαγγελίζεται τη ριζική μεταμόρφωση της κοινωνίας με όσα λέγει στο κήρυγμά του για τη λυτρωτική προσφορά του Χριστιανισμού προς την ανθρωπότητα και για την ευθύνη του ανθρώπου έναντι του συνανθρώπου του μέσα στην κοινωνία. Με πολλή συντομία - και σχεδόν επιγραμματικά - σε τρία σημεία μπορούμε να συνοψίσουμε την επίδραση του Παύλειου μηνύματος στην κοινωνία της εποχής του σε σχέση πάντοτε με τα προβλήματα που παρουσιάσαμε προηγουμένως.

1. Σε αντίθεση με τη θεωρητική και ανθρωποκεντρική ελευθερία των Στωικών φιλοσόφων που κυριαρχούν στην εποχή του ο Απ. Παῦλος προβάλλει την ελευθερία που απορρέει από τη βίωση του ιστορικού γεγονότος της σταύρωσης και της ανάστασης του Χριστού. Μια ελευθερία που δεν υπάρχει στην εσωτερική φύση του ανθρώπου, αλλά προσφέρεται ως δωρεά του Θεού. Η ελευθερία ωστόσο που διακηρύσσει ο Παῦλος δεν είναι μόνο δώρο του Θεού αλλά συνεπάγεται και την ανταπόκριση του ανθρώπου, την ευθύνη του έναντι της κοινωνίας και έναντι της φύσης.

2. Σε αντίθεση με την απέλπιδα μύηση - κατά την εποχή του Παύλου - σε διάφορες μυστηριακές λατρείες, η οποία δεν είχε καμμία ηθική επίπτωση στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων, ο Παῦλος προβάλλει τη μύηση στο κατ' εξοχήν μυστήριο, που είναι «τό μυστήριον του Χριστου» (Εφεσ. 3,4), «μυστήριο» που δεν συντελείται στις κρυμμένες από τα μάτια των βεβήλων μυήσεις αλλά εισέρχεται με την Εκκλησία στο φωτεινό δρόμο της ιστορίας και δεν προορίζεται για τους λίγους αλλά για

όλους τους ανθρώπους.

3. Ειρήνη και ασφάλεια επαγγέλλονται οι ρωμαίοι αυτοκράτορες, «όταν (όμως) λέγωσιν ειρήνη καί ασφάλεια, τότε αιφνίδιος αυτοίς εφίσταται όλεθρος» (Α' Θεσ. 5,3), παρατηρεί ο Παῦλος, υπαινισσόμενος ίσως τη διατυμπανιζόμενη αλλά μη πραγματοποιούμενη Pax Romana και Securitas των ρωμαίων Καισάρων.

Πολλοί ιστορικοί παραλληλίζουν τον πρώτο χριστιανικό αιώνα με τη δική μας εποχή. Σήμερα γίνεται πολύς λόγος για την παγκοσμιοποίηση, όχι μόνο σε επίπεδο οικονομικό αλλά και πολιτιστικό και σε πολλά άλλα επίπεδα. Ας μην ξεχνούμε ότι στον πρώτον αιώνα η ανάπτυξη και διάδοση του χριστιανισμού έγινε μέσα σ' ένα πλαίσιο - τηρουμένων βέβαια των αναλογιών - ρωμαϊκής παγκοσμιοποίησης με το ελληνικό πολιτιστικό μοντέλο και με ενιαία γλώσσα, την ελληνική, με λατρευτικές ενοποιήσεις και διοικητική οργάνωση. Ο Απ. Παῦλος δεν συζήτησε ποτέ με τους συνεργάτες του εάν η παγκοσμιοποίηση των ημερών του είναι αναστρέψιμη ή όχι πορεία. Σκέφτηκε μόνο να αξιοποιήσει τα προσφερόμενα μέσα της και αισθάνθηκε να βαραίνει στους ώμους του το ιεραποστολικό του καθήκον μέσα στον ελληνορωμαϊκό κόσμο.

Μετά από τα παραπάνω καταλαβαίνει κανείς γιατί ο Απ. Παῦλος θεωρήθηκε κάποια ιστορική στιγμή ο ιδρυτής του Χριστιανισμού. Ο ίδιος ωστόσο χαρακτήριζε τον εαυτό του ως «διάκονο Χριστού» και «διάκονο του ευαγγελίου», που έπρεπε να φέρει το λυτρωτικό μήνυμα του Ιησού Χριστού, του ιδρυτή και θεμελιωτή της χριστιανικής Εκκλησίας, μέσα στην Ελληνορωμαϊκή οικουμένη. Ο λόγος του, λόγος σταυρού αλλά και ανάστασης, ήταν «Ιουδαίσις σκάνδαλον, Ἑλλήσι δε μωρία», για τους πιστούς όμως αποδείχθηκε «Θεοῦ δύναμις και Θεοῦ σοφία» (Α' Κορ. 1,23). ■

